

Laaggeletterdheid bij ouders signaleren

een taak van de school

door René Berends

'Ik kan nu beter lezen en schrijven. Er gaat een wereld voor mij open!'

1 op de 9 mensen heeft moeite met lezen en schrijven

leer lezen en schrijven

0800 023 44 44

www.lezenenschrijven.nl

LEZEN EN SCHRIJVEN

Voor veel mensen is laaggeletterdheid een persoonlijk drama. Men schaamt zich ervoor en het leidt tot minderwaardigheidsgevoelens. Laaggeletterdheid zorgt ervoor dat een grote groep mensen in de samenleving niet zelfredzaam is, weinig sociale activiteiten onderneemt en zich ongelukkig voelt. Bij het verminderen en voorkomen van laaggeletterdheid wordt van het basisonderwijs een grotere bijdrage verwacht. Daarbij moet niet alleen gedacht worden aan het verzorgen van goed leesonderwijs om zo de toevloed van nieuwe laaggeletterden te voorkomen. Er ligt ook een taak in het signaleren van laaggeletterdheid bij ouders en in hen de weg te wijzen naar opleidings- en begeleidingsinstanties. Laaggeletterden lopen namelijk een verhoogd risico dat hun kinderen later ook laaggeletterd zullen zijn. Als de school ouders helpt, kan zij bijdragen aan het doorbreken van deze vicieuze cirkel.

Je dochter moet een glutenvrij dieet volgen, met als gevolg dat jij moet worden geholpen bij de boodschappen, omdat je de etiketten van de producten in de schappen van de super niet kunt lezen.

Je moet op je werk een reiskostenformulier invullen, maar dat gaat je zo moeilijk af, dat je maar zegt dat je je bril bent vergeten.

Je kijkt maar niet meer naar Engelstalige films, omdat je toch niet snel genoeg kunt lezen om de ondertiteling te volgen.

Op maandag 8 september jl. was het Wereldalfabetiseringsdag. De week daaropvolgend is er tijdens de Week van de Alfabetisering alom in het land aandacht gevraagd voor de problematiek van laaggeletterdheid. Dat gebeurde ook op de pabo's van Saxion in Deventer en Hengelo. De studenten in Deventer deden op dinsdagavond in de schouwburg mee aan een interactief toneelstuk, waar ze met hulp van de toneelspelers het gesprek leerden aangaan met laaggeletterde ouders. De dag daarna was er in de theaterzaal van Saxion een inhoudelijke presentatie van Saxions eigen lector functionele geletterdheid, Hanneke Wentink, en volgden zo'n 150 studenten workshops, waarin ze onder meer in gesprek gingen met taalambassadeurs over hun ervaringen. Deze voormalige laaggeletterden vertelden

open en eerlijk over de stappen die zij gezet hebben om op latere leeftijd opnieuw te leren lezen.

Een veranderende focus op laaggeletterdheid

De strijd tegen analfabetisme heeft een lange geschiedenis. Al aan het eind van de achttiende eeuw riepen 'verlichte' burgers op om het volk te verheffen en de leerplicht in te stellen. Die strijd heeft zeker zijn vruchten afgeworpen. Toch is er in ons land nog steeds een forse groep ongeletterden die niet heeft leren lezen. Tegenwoordig vraagt het volwaardig functioneren in de moderne maatschappij steeds meer van de burgers. Aandacht voor leren lezen en schrijven alleen is niet

meer voldoende. Functioneel geletterd zijn in de eenentwintigste-eeuwse, digitale kennissamenleving vraagt ook om spreken, luisteren, gecijferdheid en het gebruik van alledaagse technologieën om te communiceren en om te gaan met informatie. Vraag je in dit verband maar eens af wat het betekent dat het huidige kabinet ernaar streeft om in 2017 alle overheidsdiensten digitaal aan te bieden. Geschat wordt dat zo'n 3 tot 4 miljoen Nederlanders daarvoor nog te beperkt ontwikkelde (digitale) basisvaardigheden hebben.

Een volwaardige deelname aan het dagelijks leven vraagt dus om meer dan alleen maar kunnen lezen en schrijven. Voor de taalvaardigheid die daarvoor nodig is, wordt referentieniveau 1F als ondergrenswaarde gebruikt

Feiten en aantallen

In Nederland is een op de negen mensen laaggeletterd. Dat zijn in de leeftijds-categorie van 16 tot 65 jaar in totaal maar liefst 1,3 miljoen mensen. De vrouwen zijn daarbij licht in de meerderheid (53% om 47%). 65% van deze groep betreft mensen uit de autochtone bevolkingsgroep. Daaruit blijkt wel dat laaggeletterdheid zeker niet alleen een probleem van de grote steden is.

Binnen de groep laaggeletterden kunnen maar liefst 250.000 mensen in het geheel niet lezen en schrijven. Zij zijn analfabeet, ongeletterd (De Greef, Segers & Nijhuis 2013).

Hoewel de aantallen groot zijn en de percentages hoog, scoort Nederland met deze cijfers in vergelijking met andere westerse landen niet slecht. Zweden heeft van de Europese landen het hoogste niveau van geletterdheid. Ook Duitsland heeft procentueel minder laaggeletterden dan Nederland. De meeste andere Europese landen hebben meer laaggeletterden.

De grenzen van mijn taal zijn de grenzen van mijn wereld (Wittgenstein)

De verhalen van de taalambassadeurs, die de pabostudenten van Saxion tijdens de Week van de Alfabetisering informeerden over de weg die zij gegaan zijn om weer opnieuw naar school te gaan om te leren lezen, emotioneerden: 'Niet kunnen lezen en schrijven vreet aan je! Ik kreeg steeds minder zelfvertrouwen en werd faalangstig. Ik heb regelmatig een potje zitten janken! Ik was wereldkampioen smoesjes verzinnen! Ik sloot me op, bleef thuis zitten, raakte geïsoleerd en ging er steeds minder op uit en had steeds minder vrienden...' Het is ook niet niks als je als volwassene weggestuurd wordt op het postkantoor, als je op je werk je vakantie niet kunt aanvragen met het formulier dat daarvoor geldt, als je gevraagd wordt om in de fabriek voorman te worden, maar je de namen van de mensen die je leiding moet gaan geven, niet eens kunt opschrijven, als je de bijsluiters van je medicijnen niet kunt lezen of als je je geen raad weet met een computer en op internet.

Signalen opvangen op school

Met het landelijk gemiddelde van een op de negen volwassenen is de kans dat er laaggeletterde ouders op een school aanwezig zijn, zeer groot. Die ouders worden echter zelden gesignaleerd. Dat komt enerzijds omdat zij niet met hun laaggeletterdheid te koop lopen, maar anderzijds ook omdat leraren hiervoor onvoldoende hun voelsprietten uit hebben staan.

Schaamte is een belangrijke reden waarom laaggeletterden afwijkend gedrag vertonen en smoesjes bedenken om er maar niet voor uit te hoeven komen. Leraren moeten er dan ook energie in investeren om laaggeletterdheid te achterhalen. Bovendien zullen er bij de meeste laaggeletterde ouders barrières geslecht moeten worden, voordat zij open over het onderwerp zullen kunnen spreken.

Toch is het nodig dat lerarenteams op school signalen van laaggeletterdheid gaan opvangen en ouders gaan ondersteunen bij het vinden van een weg om er wat aan te doen. Dat alles 'for the sake of the children'.

De taal- en/of leescoördinator kan daarbij het initiatief nemen. Hij kan het gesprek met collega's aangaan om het eigen ouderbestand te screenen. In teamverband kan er bijvoorbeeld een signaleringslijst ontwikkeld worden. Daarbij kan onder meer gedacht worden aan de volgende punten:

- het opleidingsniveau van ouders;
- of ouders bij de aanmelding van hun kinderen op school (ter plekke) formulieren invullen;
- of ouders gevolg geven aan (schriftelijke) uitnodigingen voor bijvoorbeeld ouderavonden en tienminutengesprekken;
- of ouders schriftelijk reageren op vragenlijsten van de leraar of de school;
- of kinderen vertellen dat er thuis boeken zijn;
- of kinderen aangeven ze hun ouders wel eens zien lezen (krant, boeken, tijdschriften);
- of kinderen vertellen dat ze wel eens door hun ouders worden voorgelezen;
- ouders commentaren schrijven in het portfolio of het schriftelijk rapport van hun kinderen of in bijvoorbeeld het 'heen-en-weer'-boekje over de opvoeding van hun kind;
- of ouders reageren op e-mails;
- of ouders hun kind tijdens de inloop in de onderbouwgroepen uit een prentenboekje voorlezen;
- of ouders op school komen als je ze bijvoorbeeld gericht uitnodigt om voor te lezen tijdens activiteiten rond bijvoorbeeld het voorleesontbijt;
- of ouders afspraken nakomen als er bijvoorbeeld tijdens adviesgesprekken afgesproken wordt om samen met het kind te lezen.

De school kan in het schoolplan de noodzaak van oudergeletterdheid beschrijven en aangeven hoe belangrijk ouderbetrokkenheid en oudergeletterdheid bij het leesproces van kinderen zijn en dat de school daarom actief wil zijn in het bestrijden van laaggeletterdheid.

In een op te stellen protocol laaggeletterdheid kunnen ook suggesties verzameld worden hoe er verder gehandeld wordt wanneer er vermoedens zijn van laaggeletterdheid bij ouders.

Taal-Digipunt Deventer

Natuurlijk zijn er allerlei leuke werkvormen te bedenken waarbij ouders met de leesontwikkeling van hun eigen kind kunnen oplopen. Die werkvormen zullen de leesontwikkeling van de kinderen ten goede komen en daardoor zeker de aandacht en geïnvesteerde tijd en energie waard zijn.

Maar de begeleiding van laaggeletterde ouders die hun eigen leesvaardigheid

willen verbeteren vraagt zoveel tijd en expertise dat het inroepen van externe hulp daarnaast wel nodig is.

Die hulp is in Deventer sinds kort vanuit een centraal punt in te roepen. Op maandag 6 oktober jl. is in de Openbare Bibliotheek het Taal-Digipunt gestart. Iedereen die de Nederlandse taal (beter) wil leren of zijn digitale vaardigheden wil verbeteren kan vanaf die dag terecht bij het Taal-Digipunt.

Het Taalpunt brengt vraag en aanbod bij elkaar en is daarmee de spin in het web van een netwerk van taalaanbieders met tal van activiteiten rond laaggeletterdheid. Het Digipunt is er voor mensen die zelfredzaam willen worden op pc en internet.

Ook scholen kunnen hier terecht voor informatie om hun eigen plan voor het signaleren van laaggeletterdheid onder ouders op te zetten en uit te voeren.

Het Taal-Digipunt Deventer is een samenwerkingsverband tussen de gemeente

Deventer, Aventus, Raster en de Bibliotheek Deventer en is wekelijks geopend op maandagmiddag van 15.00 -16.30 uur en bevindt zich in de Bibliotheek Deventer, Brink 70. Het Taal-Digipunt is telefonisch bereikbaar op 0570 – 675700. Het e-mailadres is: taaldigipunt@obdeventer.nl.

Voor meer informatie kan men ook te rade gaan bij Stichting Lezen en Schrijven (www.lezenenschrijven.nl en www.taalvoorhetleven.nl).

Literatuur:

Greef, M. de, Segers M., & Nijhuis, J. (2013). Feiten & Cijfers Geletterdheid. Overzicht van de gevolgen van laaggeletterdheid en opbrengsten van investeringen voor samenleving en individu. Maastricht: Maastricht University School of Business and Economics Educational Research & Development.